

çol (URÇOL) *Uixol*, com a variant d'*aixol* 'espècie d'aixa petita' és usual a l'Empordà, Guillerries, Mall. Men. (*AlcM*), que duu aquest ex. d'un document de 1704 de Felanitx: «Una xade, *uxol* y un matxet»; *uixola* 'eina tallant per a fer esclops', variant d'*aixola*, usual a Campredó (*DAG.*); *AIXA Uixor* 'muller' (ant.), *V. uxoricida Ujadesa*, *V. ujar Ujam* 'aviram' (*Grandó, Voc. rossell., Misc. Fabra*, p. 204a), variant d'*aujam*, forma normal d'*aviram* en el Rosselló (veg. *AVIRAM*) *Ujament*, *V. ujar*

UJAR, tr. 'cansar, fatigar, causar tedi' (ant.), potser sigui prolongació d'un ll. vg. *ODIARE, però molt probablement es tragué secundàriament d'*enujar* (forma antiga d'*enujar*) 'fastiguejar, causar enuigs, disgust', descendent del ll. vg. INODIARE 'inspirar fàstics, horror' (*ENUTJAR*): una construcció com *s'enuja* es podia interpretar com *se n'uja* i en l'aspecte semàntic no hi havia cap dificultat de passar de 'sentir-se fastiguejat (d'un fet, d'una cosa)' a la idea afí de 'sentir-se'n fart, fatigat'; després *ujar* s'especialitzaria en el sentit de 'cansar, fatigar, causar tedi' al costat d'*enujar* 'causar enuig, fastiguejar'.¹ □ 1.ª doc.: Jaume I, Llull etc.

Mot ben documentat en tota l'Edat Mitjana: Llull «Ab amors, plors, contriccions --- perseverem, per tal que no ns *hugem* de adorar, pregar, amar aquel qui ns ha donat lo cor» (*Blanq.* I, 203.7), «Tant se trigà calçar En Diria-hom, que En Poch-me-preu e En Diria-hom *se ujaren*» (*Merav.* III, 10), «Lo sant hom lurs demenà, ells per què jugaven als scachs: ells respone ren que per passar temps, e per açò que no us *huyasem*» (ib. IV, 13); doc. de 1323 «Senyor molt m'uga l'estar d'aquí, pus res no faç, que a gran damage torna» (*Finke, Acta Arag.* II, 586);² Muntaner «E qui tot vos ho volia contar, seria tan llonga escriptura, que tothom se n'ujaria d'oïr» (*Cròn.*, cap. 82, II, 45.9) etc.

Encara més sovint s'usava com a adjectiu en la frase *ser ujat* o en la combinació *las e ujat*: Jaume I «e quan los nostres serien la (=hi arribarien), *bujats* serien, e no-y porien bé aconseguir los hòmens de peu» (*Cròn.*, cap. 428, ed. Barçino, VIII, 14); Desclot «Quan lo rey ab sa host fo prop de la ciutat, foren molt lassats e *bujats* per la mar qui-ls avia trebalats» (*Cròn.*, cap. 37, *NCl.* II, 107.14); Llull «--- series las e *ugat* ---» (*Doct. Puer.*, p. 228), «--- lasos e *buyats* dels colps ---» (Reixac, *Questa*, 89.14); «--- ne seria *ujat* ---» (Metge, *Valter e G.*, *NCl.* X, 137.26); «--- fo *ujat* e cansat ---» (*Fill Senescal d'Egipte*, *NCl.* XLVIII, 155); StVicentF «Xrist --- fo *bujat* en lo camí ---» (*Quar.*, 159.19); «que la sua donzella era molt *bujada* del cavalcar» (*Jacob Xalabin, DAG.*); «E com *bujat* / fon Sant Ambrós» (*Spill*, 15428), i encara apareix en el *Colloqui de Dames*, 648, text valencià de c. 1500.

DERIV.: *Ujadesa* 'cansament' [-*dea*, en *Medic. Part.*, S. XIV, *AlcM*].³ *Ujament* 'cansament' [Llull, *Con-templ.*, 133; *Merav.* III, 43.11; *Medic. Part.*: «la camomilla -- val a l'ujament més que neguna de les altres medicines» (ed. Faraudo, p. 43.19)]. *Desujar*.⁴

¹ Ja s'havia fet una referència breu a *ujar* als articles *ODI* i *ENUTJAR* (III, 465b40ss.) a base de la

documentació d'*AlcM*; allí se suggeria la possibilitat que *ujar* fos la continuació del ll. vg. *ODIARE però tot reconeixent l'estranyesa del fet que no té paral·lels en les altres llengües romàniques, JCor. em prega de fer constar que ell també està convençut de la seva explicació. Notem amb aquest motiu l'occitanisme basc *enoiatu* i *enoitu* «rendir-se de fatiga» (*Azkue*), que suposa que el mot es pendria de l'occità ja amb aquest sentit, i de fet en català antic també es trobarien exemples d'*enujar* 'estar fatigat' com en aquest passatge de la *Crònica* de Jaume I: «Nós érem tots *enujats* e vollem-nos reposar, e era ia lo sol post» (cap. 87, ed. Barçino, II, 90), traduït per l'editor com «--- érem tot fadigat ---» (p. 91), i en canvi *ujar* que citem del doc. de 1323 en el cos de l'article significa 'causar fàstic, enuig'. —² Finke voldria corregir *m'uga* com *me greuge*, però és clar que no cal. —³ Un derivat subst. *uig* també sembla haver existit: el següent vers del «Vers de les Erbes» de Cerverí de Girona, «*Amoraduix* m'aviatz més e-l gáuç», fou interpretat per JCor. com «*Amor, ad uig* m'havieu més e-l goig» (v, 476a4). —⁴ Apareix un cop en Llull: «Ujat fo l'amic, e demanà al foc ab què poria si metex *desujar* d'amar» (*Arb. Fillos. Am.*, *ENCL.*, 1980, 58); GSchib, que l'interpreta com 'fer perdre l'ujament, el cansament', afegeix que en ms. B es pot llegir com *desviar*; notem que la frase *desviar de l'amor* és molt comuna en aquesta obra.

ULÀ, 'soldat de cavalleria lleugera armat de llança en l'exèrcit alemany', al. *U(h)lan* (1734), fr. *ublan* (1748), pres per l'intermediari del polonès *ulan*, *hulan* (usat també en rus i txec), i allí del turc *oçlan* 'jove', 'servent' (cf. *oçul* 'fill').

Ulat, *V. oldà*

ÚLCERA, pres del ll. *ūlcēra*, plural d'*ūlcus*, -*eris*, id. □ 1.ª doc.: c. 1460, *Spill* «*ūlcēres* males / li concriaren» (v. 4637); 1492, *Cauliach*; 1507, *Busa-Nebr.* «*Ūlcera* generalment: *ulcus*; *ūlcera* com bresca: *cerion*; *ūlcera* de infants en la boca: *aphtha*».¹

DERIV.: *Ulceració* [1492, *Cauliach*]. *Ulcerar* [*Spill*, «fingí's tenir / --- / en la mamella / no *ulcerat*, / más començat / càncer tenir» (v. 6039); 1492, *Cauliach*]; *ulceratiu* [Lab. 1840]; *ulcerós* [Lab. 1840]; *exulcerar*. *Ulcio* 'venjança' (ant.) [c. 1375, *Hist. Troy.* trad. de J. Conesa, ed. Miquel i Planes, p. 46], del ll. *ultio*, -*onis*, id., derivat de *ulcisci* 'venjar-se', que es creu relacionat amb *ūlcus*.

¹ Potser vingui d'ÚLCUS com a mot hereditari l'arag. ansotà *bulco* 'desig (taca a la pell)' (*BDC* xxiv, 163a), encara que no hi hagi altres representants romànics (no hi hauria dificultat fonètica; comp. *dulce* DŪLCIS, *surco* o *sulco* SŪLCUS etc., i no manquen exemples aragonesos de la *b-* protètica, *l. c.*).

Ulcio, *V. ūlcera*